

pendens minime laedit. Non est itaque opus, cum Tullio sacrilege negare Dei praescientiam; ut salvetur hominis libertas.

60. Neque opponat quis, Deum liberas voluntatis determinationes neque posse praevidere in se ipsis, quia antequam fiant non sunt; neque in causis, quia nec existunt, nec sunt praedeterminatae: etenim respondemus, Deum eas videre in scientia *media*, seu in earum *esse futuribile pro statu logico*, pro quo statu sunt utique aliquid non quidem existens, sed intelligibile. Insuper, cum Deus ratione suae aeternitatis, quae indivisibili modo ac simul omni durationi temporariae aequivalet, quidquid futurum est, tamquam si actu praesens esset intueatur, dici etiam potest ac debet Deum actiones liberas creaturarum praevidere (seu potius videre) in se ipsis; quia licet in se et relate ad nos non sint adhuc aliquid physice determinatum et existens, non ita tamen relate ad Deum. Hoc tamen non minuit vim primae responsionis: nam conceptus status logici earum actionum *in signo priori* divinae cognitionis non est mera abstractio mentis sine fundamento.

Nec iterum opponas, praescientiam divinam inferre socordiam circa salutem, aliosque eventus ab industria pendentes, neque ita rationcineris: vel Deus praevидit certo me salvatum iri, vel damnatum; si primum, quidquid agam, salvabor; si alterum, damnabor. Etenim respondeo ad disjunctionem: Deus praevидit te salvatum iri, si bene egeris; damnatum, si male; fac itaque bene, et salvaberis. Hinc falsae sunt illationes deductae.

PROPOSITIO II.

Deus gaudet perfectissima libertate, quae cum necessitate et immutabilitate divinae naturae minime pugnat

61. De libertate Dei disserendo, duo necessario praenotanda sunt. 1°. Sermo hic est de libertate arbitrii seu *electionis*, id est de immunitate a quacumque necessitate in actionibus *ad extra* (Deus enim seipsum, ut bonum infinitum, necessario vult et amat), non vero de libertate, ut vocant, *a coactione*; quia nemo adeo desipuit, ut putaret, Deum ad actus suos posse cogi ab extrinseco. In ipso dominio electionis in Deo locum habere non potest libertas *contrarietatis*, quatenus dicit facultatem eligendi malum, vel respuendo aliquid

praeceptum, vel amplectendo prohibitum contra rationis dictamen; quoniam Deus se ipsum suamque perfectionem negare nequit. Ipsi igitur vi domini suarum operationum competit, bonum aliquod finitum velle, aut non velle, hoc praeter caeteris velle aut non velle, aut nolle; et in hoc praecipue sita est libertatis essentia. Illud quod excludimus, est potius defectus creaturae, sequiturque ejus limitationem (1).

2°. Circa bonum itaque finitum Deus perfectissime liber est. Hinc manifestationem suorum attributorum, cum sit ipsi aliquid extrinsecum, poterat velle, hoc vel alio modo velle. Pariter creaturarum productio, diversique perfectionum gradus ipsis communicati, nullum necessarium nexum cum ejus natura habent; ergo et in hoc perfectissime liber fuit. Dato quidem quod libere voluerit determinatos perfectionis sive bonitatis gradus, sicut et existentiam creaturis tribuere, nequit de consequenti eas non amare amore complacentiae: at cum haec necessitas sic amandi sit dumtaxat consequens,

(1) Ad libertatis essentiam non pertinere libertatem *contrarietatis* verum est dumtaxat quando sermo fit de libertate in genere spectata, et pro dominio suorum actuum, sive pro virtute eligendi simpliciter sumpta. Nam in homine pro praesenti statu, praeter libertatem *contradictionis* seu potentiam expeditam volendi aut non volendi, et *specificationis* sive potentiam hoc potius quam aliud bonum volendi, pertinet quoque ad libertatis essentiam, libertas *contrarietatis*, sive potestas ad oppositum tendendi ac deficiendi, vel respuendo bonum praeceptum, quod proinde morali necessitate erat amplectendum, vel amplectendo malum (semper tamen sub aliqua boni specie) prohibitum, quod morali necessitate erat vitandum. Potestas haec seu facultas *contrarietatis*, fundatur in essentiali limitatione mentis humanae, quae est subjectum domini suorum actuum, potestque apprehendere bonum sub ratione mali, et hoc sub ratione alicujus boni, quod in Deo, ut patet, locum habere nequit: est igitur homini ita essentialis libertas *contrarietatis*, sive potentia deficiendi, sicut est essentialis mentis limitatio. Apposite autem dicimus, potentiam deficiendi sive defectibilitatem libertatis esse homini essentialem non autem actualem defectum; nam revera et defectibilitas potest consistere sine actuali defectu voluntatis, haud secus quam fallibilitas intellectus potest esse sine actuali errore; et hic defectus voluntatis non sequitur nisi ex abusu domini suorum actuum, quem abusum Deus reprobatur et non vult, quamvis ipsius domini sit auctor. Quod postremum probe advertas velim, utpote necessarium ad solvendas difficultates in quaestione cum Manichaeis.

non tollit libertatem antecedentem divinae voluntatis in operationibus *ad extra* (1).

62. Probatur itaque prima pars propositionis: 1°. Libertas ut eam explicavimus, dicit meram realitatem; nequit igitur non esse in ente perfectissimo. 2°. Quia secus inveniretur increaturis perfectio simplicissima, quae in Deo formaliter deesset 3°. Quia immediate consequitur summam intelligentiam, cujus est agere propter finem: inter fines autem non necessarios et variabiles in infinitum unum alteri praeferre sibi proponere, est opus voluntatis liberae. 4°. Voluntas divina vel esset determinata ad volendum absolute, id est, ad agendum quantum potest sine limitatione, et tunc virtus intensive et extensive infinita, ad extremum potentiae suae deberet pertingere, quod repugnat; vel tantum es-

(1) Perspicue ut solet hanc rem declarat S. Thomas *summae theolog.* 1. part. quaest. 19, artic. 3. in corp. inquit: *Necessarium dicitur aliquid dupliciter; scilicet absolute et ex suppositione. Necessarium absolute dicitur aliquid ex habitudine terminorum; utpote quia praedicatum est in definitione subjecti; sicut necessarium est hominem esse animal: vel quia subjectum est de ratione praedicati, sicut hoc est necessarium munerum esse parem vel imparem; sic autem non est necessarium. Socratem sedere Unde non est necessarium absolute, sed potest dici necessarium ex suppositione. Supposito enim quod sedeat, necesse est eum sedere, dum sedet.*

Circa divina igitur volita hoc considerandum est, quod aliquid Deum velle est necessarium absolute; non tamen hoc est verum de omnibus, quae vult. Voluntas enim divina necessariam habitudinem habet ad bonitatem suam; quae est proprium ejus objectum. Unde BONITATEM SUAM ESSE DEUS EX NECESSITATE VULT, sicut et voluntas nostra ex necessitate vult beatitudinem; sicut et quaelibet alia potentia necessariam habitudinem habet ad proprium, et principale objectum, ut visus ad colorem, quia de sui ratione est, ut in illud tendat. Alia autem a se Deus vult, in quantum ordinantur ad suam bonitatem, ut in finem. Ea autem, quae sunt ad finem, non ex necessitate volumus volentes finem, nisi sint talia, sine quibus finis esse non potest: sicut volumus cibum, volentes conservationem vitae, et navem, volentes transfretare. Non sic autem ex necessitate volumus ea, sine quibus finis esse potest, sicut equum, ad ambulandum, quia sine hoc possumus ire; et eadem ratio est in aliis. Unde, cum bonitas Dei sit perfecta, et esse possit sine aliis, cum nihil ei perfectionis ex aliis accrescat; sequitur, quod ALIA A SE EUM VELLE NON SIT NECESSARIUM ABSOLUTE, ET TAMEN NECESSARIUM EST EX SUPPOSITIONE. Supposito enim quod velit, non potest non velle, quia non potest voluntas ejus mutari.

set determinata cum limitatione, et tunc cum a se non limitaretur, et natura producibilium antequam existant, sit nihilum per se indifferens ad quamcumque determinationem, poni deberet aliquid Deo extrinsecum a quo determinaretur et penderet; quod iterum repugnat. 5°. Pulcherrime arguit Suarez (1): *Posse unumquodque amare juxta mensuram vel proportionem suae bonitatis, magna est perfectio: sicut ergo necessario amare necessarium bonum magna perfectio est, ita bonum non necessarium non necessario amare, sed pro judicio rationis et dominio libertatis, magna perfectio est; non potest ergo Deo denegari.* 6°. Voluntatis bene ordinatae tendentia sequitur dictamen intellectus: ergo sicut summa perfectio intellectus est, cognoscere bonum non necessarium ut non necessarium, ita a pari summa perfectio voluntatis est, amare bonum non necessarium seu contingens ut non necessarium sive non necessario; sed amare non necessario idem est, ac amare libere; ergo ad rationem summae perfectionis divinae voluntatis pertinet amare bona contingentia libere, sive gaudere libertate.

63. Propositio demonstrata evidens est; modus tamen componendi divinam libertatem cum immutabilitate et necessitate ejus naturae, est mysterium excedens limites nostrae rationis, in quo utcumque declarando viri doctissimi plurimum ingenia sua torserunt. Difficultas in eo sita est, quod actus, e. g. quo Deus amat et vult creaturas, est idem, quo vult et amat seipsum, sive est idem ac ipse Deus, ac proinde aequae ac ipse necessarius et immutabilis: ex altera vero parte natura actus liberi est, ut possit esse et non esse, et quidem sub eo respectu sub quo est liber; liber est autem intrinsece, quia libertas est actio vitalis; ergo sub hoc respectu debet posse non esse; ergo aliquid Deo intrinsecum nec est necessarium, nec immutabile; ergo libertas pugnat cum his perfectionibus divinis.

Melius prae caeteris difficultatem solvunt, qui in actu libero divinae voluntatis distinguunt *entitatem* a *terminatione*, uti alias jam indicavimus (2). Ex hoc patet, quomodo actus liber in Deo possit esse et non esse, non quidem *entitative*, sed *terminative*, seu ratione habitudinis, quam illud internum dicit ad externum, nempe ad creaturas, ad quas terminatur; haec autem habitudo terminationis objective spectata, non

(1) *Metaph.* part. 2. dist. 30. sect. 16.

(2) Art. 2. prop. 1. huj. cap. n. 38.

est quid necessarium, et immutabile; salva igitur necessitate et immutabilitate divinae naturae poterat abesse. Sapienter autem advertit Suarez (1), libertatem divinam non posse spectari ut potentiam indifferentem ad actum, sed ut actum indifferentem ad objectum (2).

64. Neque dicas, hac ratione totam libertatem constitui in aliquo extrinseco: siquidem juxta dicta constituitur in relatione intrinseca ad extrinseca terminati.

Si iterum opponas, ad libertatis essentiam spectare, posse velle quod nolimus, nolle quod voluimus; respondemus negando. Essentia namque libertatis salvatur in posse velle, non velle, aut nolle, antecedenter ad determinationem factam: hanc enim mutare fit tantum in creaturis, ex quo per successivas determinationes agunt, idemque objectum sub mutabili bonitatis specie apprehendunt. Dei igitur libertas in eo consistit, quod scilicet quidquid voluit relate ad res externas in *signo priori* ad determinationem, poterat prorsus non velle, vel alia ratione velle, licet, supposita determinatione ab aeterno facta, nequeat ob suam immutabilitatem amplius non velle quod semel voluit, aut velle quod noluit.

Instabis I.^o Ergo Deus in eo quod semel decrevit, immutabiliter permanet; ergo immutabilitas perpetua tollit libertatis usum.

Resp. *Nego ultimum conseq.* Usus libertatis in Deo est unicus in aeternitate, in qua simul de omnibus deliberat, et cum hoc usu non pugnat immutabilitas: licet enim utrumque

(1) Loco nuper indicato, sect. 9.

(2) Perfectior est actus quam mera potentia, cui certe per actum aliquid adjicitur; hinc libertas Dei nequit spectari tamquam potentia indifferens ad hunc vel illum actum, sicut accidit in creaturis, secus Deus successive mutaretur et perficeretur, vel saltem posset habere aliquid minus perfectum, quod ab alio perfectiori complementum acciperet. Cum itaque Deus non sit aliud quam simplicissimus actus, et quidquid in ipso est, non nisi in actu sit, libertas quoque ejus non in alio constituenda est, quam in simplicissimo divinae voluntatis actu indifferenti ad objectum seu bonum contingens, quatenus nempe ipse in se semper idem absque ulla sui mutatione, ad hoc potius quam ad aliud bonum finitum pro lubitu fertur sive terminatur, vel potest terminari, secus ac dum fertur sive terminatur, ac respicit se ipsum, id est, bonum infinitum, quod necessario prosequitur: licet itaque idem sit actus, quo Deus vult et amat se ipsum, cum illo quo amat et vult creaturas, diversa tamen ratione utrumque perficitur, pro diversa conditione utriusque objecti.

ordine durationis sit simul, ordine tamen rationis, sive *prioritate signi*, usus libertatis antevertit immutabilitatem, sicut ipsum usum antecedit indifferentia activa electionis; ergo licet nequeat amplius nolle quod semel voluit, minime sequitur non potuisse antecedenter nolle quod voluit, aut velle quod noluit.

Instabis II.º Ergo Deus fuit quidem liber, sed *nunc* amplius non est, quia nequit velle quod noluit, etc.

Resp. *Nego sequelam.* Relate ad Deum non datur prius et posterius, praeteritum et futurum, quatenus opposita praesenti; cum ejus duratio successionem excludat, sitque semper eadem, et idem ac pro nobis instans; ergo aequae semper debet dici liber. Quod si illud *nunc* relate ad nos spectetur, fatemur quidem Deum non amplius velle, quod semel noluit, et vicissim: at necessitas ista utpote consequens liberam determinationem, libertati non adversatur. Hinc probatio sequelae distinguatur; quia nequit velle quod noluit, de consequenti, et in sensu composito determinationis, *conc.* antecedenter, et in sensu diviso, *nego.*

Absolute autem negari debet, si quis dicat, quod natura libertatis postulet *posse de novo aliquid velle.* Hoc siquidem locum non habet nisi antecedenter ad determinationem, vel in libertate creaturae, quae potest mutare consilium, et de potentia transire in actum: Deus autem ad novum opus non novum, sed sempiternum adhibet consilium, et, ut ait S. Augustinus (1): *Opera mutat, nec mutat consilium.*

Instabis III.º Deus omnia vult propter se, atqui se ipsum vult necessario; ergo et omnia alia.

Resp. *Dist. maj.* propter se tamquam finem ultimum, et ex hypothesi, quod attributa sua ad extra manifestare voluerit, *conc.* tamquam objectum immediatum et absolute necessarium, *nego*; et concessa minori, *nego conseq.* Verum quidem est, quod si Deus aliquid *ad extra* facere velit, non nisi propter manifestationem suorum attributorum velle possit, tamquam finem ultimum se ipso dignum: sed cum manifestare attributa sua *ad extra* nulla ratione teneatur, hinc res externas non vult tamquam objectum immediatum et absolute necessarium, sed hypothetice tantum: hypothesis autem ista non inducit, nisi necessitatem consequentem (2).

(1) *Confession.* lib. 1, cap. 4.

(2) Vide notam 2. n. 61. adjectam.